ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Byzantina Symmeikta

Vol 5 (1983)

SYMMEIKTA 5

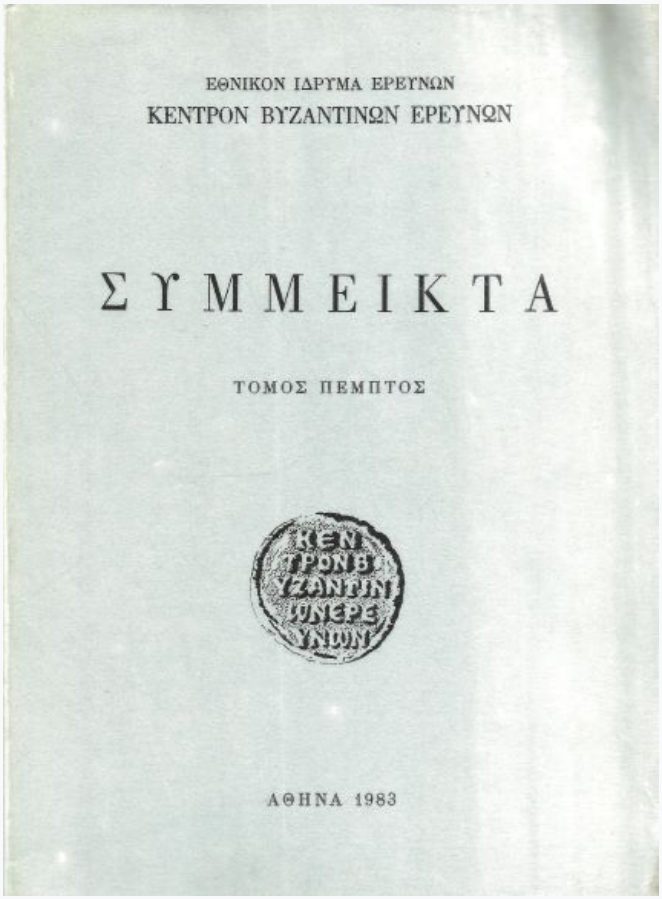

Παρατηρήσεις στὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρώιμο Βυζάντιο

Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

doi: 10.12681/byzsym.683

Copyright © 2014, Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ Ά. Β. (1983). Παρατηρήσεις στὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρώιμο Βυζάντιο. *Byzantina Symmeikta*, *5*, 161–168. https://doi.org/10.12681/byzsym.683

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 25/04/2024 14:18:36

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΣΤΟ ΠΡΩΙΜΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ*

Ἀντίθετα πρὸς τὰ νομοθετικὰ κείμενα τῆς πρώιμης βυζαντινῆς περιόδου, ὅπου δὲν γίνεται ἀναφορὰ στὸν ὅρο *πρωτοπατρίκιος*[1], μνεῖες σὲ ἑλληνόφωνες καὶ λατινόφωνες ἱστοριογραφικὲς πηγὲς συνηγοροῦν γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ, ἀνώτατου, ὅπως φαίνεται, στὴ βυζαντινὴ συγκλητικὴ ἱεραρχία.

Ἡ μελέτη σκοπεύει νὰ ἐξετάσει τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρώιμο Βυζάντιο, ἐρευνώντας ἰδιαίτερα τὴ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ καὶ τὶς αἰτίες καὶ συνθῆκες ποὺ ὁδηγοῦν τὸ θεσμὸ στὴν ἐξαφάνισή του.

Τὰ χρονικὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα ἐντοπίζεται ἡ ὕπαρξη πρωτοπατρικίου κυμαίνονται ἀνάμεσα στὸ 364 καὶ 711[2]. Γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα ὁ ὅρος τοῦ πρωτοπατρικίου μνημονεύεται ἀπὸ τρεῖς ἀξιόπιστες πηγές. Συγκεκριμένα, στὸ Χρονικὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου καὶ στὰ Getica τοῦ Jordanis τὸ ὄνομα τοῦ Ἄσπαρ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ *primus patriciorum* γιὰ τὸ ἔτος 471[3]. Ἐπίσης, ἡ ἱστορία τοῦ Μάλχου ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφεια[4] μαρτυρεῖ ὅτι τὸ 473 μὲ διαταγὴ τοῦ Λέοντος Α' ἡ καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προσφέρεται στὸν Ἄραβα φύλαρχο Ἀμόρκεσο[5].

*Ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὶς εὐχαριστίες μου στὸν κ. Τ. Λουγγῆ γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ μοῦ προσέφερε σὲ ὅλα τὰ στάδια αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Ὁ E. Stein, (*Untersuchungen zum Staatsrecht des Bas - Empire*, Zeitschrift der Savigny - Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 41 (1920), σελ. 235 - 237 καὶ *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Β', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἀμστερνταμ 1949, Excursus C, σελ. 788 - 790) διατυπώνοντας τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς συγκλήτου διαχρονικὰ καθὼς καὶ γιὰ τὴν προτεραιότητα κατ' ἀρχαιότητα, δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴ συγκριτικὴ αὐτὴ ἔρευνα. Βλ. καὶ παρακάτω, μηχανογραφικὴ ἀπεικόνιση.

2. Ἀρχαιότερη μνεία: ... *Θεόδωρόν τινα, πρῶτον ἐν πατρικίοις* ..., Θεοφάνης, σελ. 62 (de Boor). Τελευταία μνεία: ... *Βαρισβακούριος, ὁ πρωτοπατρίκιος καὶ κόμης τοῦ Ὀψικίου* ..., Θεοφάνης, σελ. 380.

3. Marcellinus comes ἔτος 471 = MGH AA, XI, 90. Jordanis, Getica 239 =MGH AA, V, I, 119.

4. Γενικὰ γιὰ τὸν Μάλχο βλ. B. Baldwin, *Malchus of Philadelphia*, DOP 31 (1977), σελ. 91 - 107.

5. Μάλχος ἀπ. 1 = FHG IV, 113: *ὅτι καθέδραν αὐτῷ τὴν πρωτοπατρικίων ἀποδοθῆναι*

Ὁ ὅρος πρωτοπατρίκιος λοιπόν, ὅπως μαρτυροῦν οἱ πηγές, πρέπει νὰ ἦταν δηλωτικὸς ἑνὸς τίτλου ἢ ἀξιώματος, τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργικότητα ἐντοπίζεται ἰδιαίτερα στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, ἀφοῦ ἐκείνη εἰδικὰ τὴν περίοδο παρατηρεῖται ἀπόδοσή του σὲ δύο διαφορετικὰ πρόσωπα μὲ χρονικὴ παρεμβολὴ δύο χρόνων[1].

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ἐντοπίζεται μόνο στὴν Ἀνατολή, ὅπως δηλώνει ἡ ἔλλειψη σχετικῆς μνείας γιὰ τὴ Δύση.

α') Σχέση πρωτοπατρικίου καὶ πρώτου συγκλητικοῦ

Ὁ θεσμὸς τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ ἐμφανίζεται στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση, καὶ ἤδη ἀπὸ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα ἡ αἴγλη καὶ ἡ «ἀξία» του εἶναι μεγάλη. Ἰδιαίτερα στὴ Δύση ὁ θεσμὸς συναντᾶται νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐντοπίζεται, σύμφωνα μὲ τὸν Μαλάλα, στὸ πρόσωπο τοῦ παντοδύναμου Ἀετίου[2], ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ πατρίκιος[3]. Τὴ στιγμὴ τῆς δολοφονίας του (471)[4], ὁ Ἄσπαρ ἀναφέρεται ἀπὸ τὴ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα ὡς πρῶτος συγκλητικὸς καὶ πατρίκιος[5] καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, τὸ 474, ἀποκαλεῖται . . . *πρῶτος τῆς συγκλήτου*[6] καὶ . . . *primus senator*[7] ὁ πρώην ἀρχιστράτηγος τοῦ 468 Βασιλίσκος[8].

Γιὰ νὰ γίνει κατανοητὴ ἡ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικό, εἶναι ἀναγκαία ἡ παράλληλη ἐξέταση τῆς θέσης ποὺ κατεῖχαν οἱ δύο θεσμοὶ ὡς πρὸς τὴ σύγκλητο καὶ ὡς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

ἐκέλευσε. . . Σχετικὰ μὲ τὸν Ἀμόρκεσο βλ. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire (A.D. 395 - 527)*, τόμ. Β', Cambridge Univ. Press 1980, σελ. 73 (=PLRE).

1. Βλ. R. Guilland, *Ordre des maîtres*, ΕΕΒΣ 39 - 40 (1972 - 1973), σελ. 14 - 28 (=Titres et fonctions de l'empire byzantin, Var. Reprints, Λονδίνο 1976, ἀρ. IV) καὶ ἰδιαίτερα σελ. 19, ὅπου καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ Guilland: «Toutefois, à la haute époque, le premier patrice pourrait avoir été le doyen des patrices ou encore, parmi les patrices celui qui occupait le premier rang». Πρβλ. τοῦ ἴδιου, *Patrices des IVe et Ve siècles*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 139 - 174 (=Titres et fonctions . . ., ἀρ. VII).

2. Μαλάλας, σελ. 358 (CSHB): *καὶ ἀκηκοὼς Ἀέτιος, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ρώμης*. . .

3. Ὅ.π., σελ. 359: . . .*Ἀέτιος ὁ πατρίκιος* . . .

4. Τὴ δολοφονία τοῦ Ἄσπαρ μνημονεύουν οἱ ἀκόλουθες πηγές: Κάνδιδος ἀπ. 1 = FHG IV, 135, Marcellinus, ὅ.π., Θεοφάνης, σελ. 117, Εὐστάθιος ἀπ. 3 = FHG IV, 140, Βίος Δανιὴλ Στυλίτου 66 = An. Boll. 32 (1913), 185 (Delehaye). Βλ. καὶ E. Stein, *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Α', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἀμστερνταμ 1959, σελ. 361, σημ. 58 καὶ A. S. Kozlov, *Narodnye massy v konflikte Aspara i Lva*, Antičnaja drevnost i srednie veka 10 (1973), σελ. 263 - 266.

5. Μαλάλας, σελ. 371: *ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑπονοήσας τυραννίδα μελετᾶν Ἄσπαρα τὸν πατρίκιον, ὡς πρῶτον τῆς συγκλήτου, ἐφόνευσεν ἐν τῷ παλατίῳ*. . .

6. Βίος Δανιὴλ Στυλίτου 69 = An. Boll. 32 (1913), 186, 1, 18.

7. Excerpta Valesiana 41 =ἔκδ. Moreau, σελ. 12.

8. Γιὰ τὸν Βασιλίσκο βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 212 - 214.

Ἔτσι, σὲ σχέση μὲ τὴ σύγκλητο εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ πρῶτος συγκλητικὸς εἶναι ἐπικεφαλὴς ὅλων τῶν μελῶν της, ἐνῶ, παράλληλα, πρέπει νὰ κατέχει τὴ δεύτερη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα θέση στὴν ἱεραρχία τοῦ Βυζαντίου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ ρητὴ μνεία τοῦ Μαλάλα . . . *εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι βασιλικοῦ εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι συγκλητικοῦ πρώτου*[1].

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἤδη ἀπὸ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, τὴ σύγκλητο[2] ἀπαρτίζουν μόνο οἱ *viri illustres*, δηλ. οἱ *praefecti praetorio*, *praefecti urbi*, *magistri officiorum*, *magistri militum*, *quaestores*, *comites domesticorum equitum* καὶ *comites domesticorum peditum*, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς ὑψιστους συγκλητικοὺς βαθμούς[3]. Συνακόλουθα, οἱ *viri illustres* εἶναι καὶ οἱ μόνοι ποὺ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν τὸ συγκλητικὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου. Συνεπῶς, ὁ πρωτοπατρίκιος ὡς ἐπικεφαλὴς τῶν πατρικίων, ποὺ κατεῖχαν τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στοὺς *illustres*[4], ἦταν αὐτόματα καὶ ἐπικεφαλὴς τῶν ἀνώτατων συγκλητικῶν, ἐπομένως καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου. Ἐπίσης, ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ὡς ἐνδιάμεσος τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῶν πατρικίων, οἱ ὁποῖοι ἦταν πολλοὶ καὶ κατεῖχαν, ὅπως εἴδαμε, τὶς ὑψηλότερες συγκλητικὲς θέσεις, πρέπει νὰ βρισκόταν στὴν ἀμέσως ἑπομένη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα βαθμίδα στὴ βυζαντινὴ ἱεραρχικὴ κλίμακα.

Ἡ πλήρης, λοιπόν, ἀναλογία ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ θέση τοῦ πρωτοπατρικίου καὶ τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ τόσο σὲ σχέση μὲ τὸν αὐτοκράτορα ὅσο καὶ μὲ τὴ σύγκλητο μᾶς ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἀρχὲς ταυτίζονται κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμή.

Εἶναι, ἐξάλλου, χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα μνημονεύει τὸν Ἄσπαρ ὡς πρῶτο συγκλητικὸ τὸ 471, ἐνῶ οἱ δύο λατινόφωνες πηγὲς ὡς πρωτοπατρίκιο γιὰ τὸ ἴδιο ἔτος. Τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὸ συνδυασμὸ τῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν δύο διαφορετικῆς προέλευσης πηγῶν ὁ Ἄσπαρ ἐμφανίζεται νὰ συγκεντρώνει στὸ πρόσωπό του καὶ τὶς δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἐξουσίες μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ τελευταῖες ταυτίζονται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἄσπαρ.

Κατὰ τὴν περίοδο, ὅμως, ἐκείνη μνημονεύεται πρωτοπατρίκιος γιὰ πρώτη

1. Μαλάλας, σελ. 352 - 353.

2. Γενικὰ γιὰ τὴ σύγκλητο βλ. Αἰκατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, Ἀθήνα 1949 καὶ H. G. Beck, *Senat und Volk von Konstantinopel*, Bayer. Akademie der Wissensch. Phil - Hist. Kl. Sitzungsberichte 1966, σελ. 1 - 75 (= Ideen und Realitaeten in Byzanz, Var. Reprints, Λονδίνο 1972, ἀρ. XII).

3. Βλ. A.H.M. Jones, *The Later Roman Empire (284 - 602)*, τόμ. Β', Ὀξφόρδη 1964, σελ. 528 - 529 (=LRE) καὶ Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 70.

4. Βλ. R. Guilland, *Recherches sur les institutions byzantines*, τόμ. Β', Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 44.

φορὰ μετὰ ἀπὸ διάστημα ἑνὸς περίπου αἰώνα. Συνεπῶς, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐπανεμφάνισή του, ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Ἄσπαρ[1], ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ταυτίζεται μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ.

Ἡ ταύτιση τῶν δύο ἀνώτατων συγκλητικῶν ἀρχῶν συνεχίζεται σὲ ὅλο τὸ σύντομο διάστημα τῆς ἀκμῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου, δηλαδὴ ὡς καὶ τὸ ἔτος 473, ὅπως δείχνει ἡ ἀνάλυση ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τῆς συγκλήτου στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα ποὺ παραθέσαμε. Εἶναι χαρακτηριστικό, ἄλλωστε, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 473 ἔχουμε μνεία μόνο πρωτοπατρικίου, τοῦ Ἀμορκέσου, καὶ ὄχι ἄλλου πρώτου συγκλητικοῦ.

Τέλος, ἀπὸ τὸ ἔτος 474 ἡ σύζευξη τῶν δύο θεσμῶν διακόπτεται. Ὁ πρωτοπατρίκιος ἐξαφανίζεται γιὰ ἕνα πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ ὁ πρῶτος συγκλητικὸς συνεχίζει νὰ ὑπάρχει ἀπρόσκοπτα, ὅπως δείχνει ἡ μνεία γιὰ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ Βασιλίσκο, τὸ 474, χωρὶς νὰ τὸν ἐπηρεάσει ἡ ἐξαφάνιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου. Ἑπομένως, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἐνῶ ὁ πρωτοπατρίκιος ἦταν αὐτονόητα καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς δὲν ἦταν ἀπαραίτητα καὶ πρωτοπατρίκιος, πολὺ περισσότερο ἐπειδὴ οἱ μόνες σαφεῖς μνεῖες πρωτοπατρικίων εἶναι αὐτὲς ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὸν Ἄσπαρ καὶ τὸν Ἀμόρκεσο[2].

β') Ποιοί λόγοι ὁδηγοῦν τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὴν ἐξαφάνιση

Μετὰ τὸν Ἀμόρκεσο, ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ἐπανεμφανίζεται μόλις τὸ 711 μὲ τὸν Βαρισβακούριο. Ἡ ἔλλειψη σχετικῶν μνειῶν γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα φανερώνει ὅτι ὁ θεσμὸς πρέπει νὰ καταργήθηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλίσκου ἢ τοῦ Ζήνωνος. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ 491 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνος, ποὺ εἶχε συγκεντρώσει στὰ χέρια του πολλὲς ἐξουσίες[3], ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Θεοφάνη ὡς . . . *δὶς ὑπατεύσας καὶ τῆς βουλῆς πάσης ἡγούμενος*. . .[4].

1. Γιὰ τὴν παντοδυναμία τοῦ Ἄσπαρ βλ. W. E. Kaegi, Jr., *Byzantium and the Decline of Rome*, Princeton 1968, σελ. 5, 55.

2. Ὅπως εἴπαμε στὴν ἀρχὴ (σελ. 161, σημ. 2), τὸ παράδειγμα τοῦ Βαρισβακουρίου στὰ τέλη τοῦ 7ου/ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰώνα εἶναι μεμονωμένο. Βλ. σχετικὰ Π. Α. Γιαννοπούλου, *Σπουδαὶ βυζαντινῶν προσωπικοτήτων: Βαρασβακούριος, κόμις τοῦ Ὀψικίου*, Βυζαντινὰ 4 (1972), σελ. 289 - 297.

3. Γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνο, βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 689 - 690.

4. Θεοφάνης, σελ. 135. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Θεοφάνη δὲν ἀναφέρει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου τὴν ἐποχὴ πού, ὅπως φαίνεται, βρισκόταν σὲ ἀκμή, ἀλλά, ὅπως εἴδαμε πιὸ πάνω, μνημονεύει πρωτοπατρικίους σὲ ἐποχὲς προγενέστερες καὶ μεταγενέστερες τοῦ 5ου αἰώνα.

```
Ε Ι Ε / ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ
                                        ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΧΩΡΙΟΥ                                    16/02/83    ΣΕΛΙΣ    1
                                        ---------------
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ   ΑΠΟ 01 01 0449    ΕΩΣ  31 12 0451    Α/Α  0001

ΠΗΓΗ         01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000142 ΜΑΛΑΛΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ     Σ 358

ΘΕΜΑΤΑ   1  0802030202  ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

ΤΟΠΟΙ    1  0000000110  ΓΑΛΛΙΩΝ ΥΠΑΡΧΙΑ
                        ΑΝΙΩΝ 0000000049 ΔΥΤΙΚΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ                ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 03 09 0476

ΠΡΟΣΩΠΑ  1  000021      ΑΤΤΙΛΑΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0010 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΥΝΝΩΝ                        ΑΠΟ 01 01 0434 ΕΩΣ 31 12 0453
         2  000191      ΑΕΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ                              ΑΠΟ 01 01 0435 ΕΩΣ 31 12 0454
                            ΙΔΙΟΤ  0087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ                   ΑΠΟ 01 01 0449 ΕΩΣ 31 12 0455

                    Χ   Ω   Ρ   Ι   Ο
ΚΑΙ ΑΚΗΚΟΩΣ ΑΕΤΙΟΣ, Ο ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΣ ΡΩΜΗΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΒΑΛΛΟΥΣΑΝ ΤΟΛΜΑΝ ΤΗΣ ΑΠΟ-
ΝΕΝΟΗΜΕΝΗΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΩΣ ΑΤΤΙΛΑ, ΑΠΗΛΘΕ ΠΡΟΣ ΑΝΑΡΙΧΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΛΟΥΣ, ΟΝΤΑ
ΕΧΘΡΟΝ ΡΩΜΑΙΩΝ
                    Γ Ε Γ Ο Ν Ο Σ   ( Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η )
Ο ΑΕΤΙΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΓΑΛΛΑΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΥΣ

                    Π Η Γ Ε Σ  /  Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α
 1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000084   ΣΙΔΩΝΙΟΣ LOYEN                  VII 336
 2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000090   IORDANES GETICA MGH,AA,V,1      Σ 186-190
 3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000099   ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ ΤΙΡΩΝ MGH AA IX       Σ 1364
 4 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ                     000002   STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE    I 334-335
 5 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ                      000003   PROSOPOGRAPHY LRE               II 21-29
 6 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ                      000020   ΛΟΥΓΓΗΣ ΑΕΤΙΟΣ ΦΛΑΒΙΟΣ ΥΩΡΙΑ    3 33-34
 7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ                      000021   SEECK AETIOS 4 RE I 1           703


Ε Ι Ε / ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ                                                  16/02/83    ΣΕΛΙΣ    2
                                        ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΧΩΡΙΟΥ
                                        ---------------
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ   ΑΠΟ 01 01 0471    ΕΩΣ  31 01 0471    Α/Α  0001

ΠΗΓΗ         01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000142 ΜΑΛΑΛΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ     Σ 371

ΘΕΜΑΤΑ   1  0502010600  ΘΑΝΑΤΟΙ/ΚΗΔΕΙΕΣ
         2  0802020103  ΣΥΝΩΜΟΣΙΕΣ
         3  0802020408  ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ  ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ    1  1000000001  ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
                        ΑΝΙΩΝ 0000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ                        ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679
         2  2000000080  ΠΑΛΑΤΙΟΝ ΙΕΡΟΝ
                        ΑΝΙΩΝ 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ                     ΑΠΟ 01 01 0329 ΕΩΣ 24 09 0867

ΠΡΟΣΩΠΑ  1  000005      ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΞ
                            ΙΔΙΟΤ  0001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ                           ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 10 01 0474
                            ΙΔΙΟΤ  0013 ΥΠΑΤΟΣ                               ΑΠΟ 01 01 0471 ΕΩΣ 31 12 0471
         2  000188      ΑΣΠΑΡ ΦΛ ΑΡΔΑΒΟΥΡΙΟΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ                   ΑΠΟ 01 01 0451 ΕΩΣ 31 01 0471
         3  000492      ΑΡΔΑΒΟΥΡΙΟΣ ΦΛ ΝΕΩΤΕΡΟΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ                              ΑΠΟ 01 01 0448 ΕΩΣ 31 12 0471
         4  000494      ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0021 ΚΑΙΣΑΡ                                 ΑΠΟ 01 01 0470 ΕΩΣ 31 01 0471

                    Χ   Ω   Ρ   Ι   Ο
ΕΠΙ ΔΕ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΥΠΟΝΟΗΣΑΣ ΤΥΡΑΝΝΙΔΑ ΜΕΛΕΤΑΝ ΑΣΠΑΡΑ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ, ΩΣ
ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ, ΕΦΟΝΕΥΣΕΝ ΕΝ ΤΩΙ ΠΑΛΑΤΙΩΙ ΚΑΙ ΑΡΔΑΒΟΥΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ
ΤΟΥΣ ΥΙΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΚΟΜΒΕΝΤΩΙ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΥΣ ΟΝΤΑΣ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΥΣ, ΚΑΤΑΚΟΨΑΣ ΤΑ ΣΩΜΑ-
ΤΑ ΑΥΤΩΝ.
                    Γ Ε Γ Ο Ν Ο Σ   ( Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η )
Ο ΛΕΩΝ ΣΦΑΖΕΙ ΤΟΝ ΑΣΠΑΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΔΑΒΟΥΡΙΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟ ΣΤΟ ΠΑΛΑ-
ΤΙΟΝ

                    Π Η Γ Ε Σ  /  Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α
 1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000054   ΚΑΝΔΙΔΟΣ                        ΑΠ 1
 2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000150   ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΕΠΙΦΑΝΕΥΣ            ΑΠ 3
 3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000211   ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,DE BOOR   Σ 117
 4 04 ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ               000003   ΒΙΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΣΤΥΛΙΤΟΥ ΑΒ         Σ 66
 5 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000533   ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ             15 27
 6 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ                     000002   STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE    I 361
 7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ                      000003   PROSOPOGRAPHY LRE               II 842
 8 20 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ               000069   KOZLOV ADSV 10 1973             Σ 263-266


Ε Ι Ε / ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ
                                        ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΧΩΡΙΟΥ                                    16/02/83    ΣΕΛΙΣ    3
                                        ---------------
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ   ΑΠΟ 18 01 0473    ΕΩΣ  18 01 0474    Α/Α  0011

ΠΗΓΗ         01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ              000052 ΜΑΛΧΟΣ FHG IV                  1 Σ 113

ΘΕΜΑΤΑ   1  0401000000  ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
         2  0802020404  ΔΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΠΑΥΣΕΙΣ
         3  0802020408  ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ  ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ    1  1000000001  ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
                        ΑΝΙΩΝ 0000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ                        ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679

ΠΡΟΣΩΠΑ  1  000005      ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΞ
                            ΙΔΙΟΤ  0001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ                           ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 18 01 0474
                            ΙΔΙΟΤ  0013 ΥΠΑΤΟΣ                               ΑΠΟ 01 01 0473 ΕΩΣ 31 12 0473
         2  000352      ΑΜΟΡΚΕΣΟΣ
                            ΙΔΙΟΤ  0358 ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΣ                       ΑΠΟ 18 01 0473 ΕΩΣ 18 01 0474

                    Χ   Ω   Ρ   Ι   Ο
.. ... ΟΤΙ ΚΑΘΕΩΡΑΝ ΑΥΤΩΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΩΝ ΑΠΟΔΟΘΗΝΑΙ ΕΚΕΛΕΥΣΕ (ΛΕΩΝ)
                    Γ Ε Γ Ο Ν Ο Σ   ( Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η )
Ο ΛΕΩΝ Α' ΚΑΝΕΙ ΤΟΝ ΑΜΟΡΚΕΣΟ CAPUT SENATUS

                    Π Η Γ Ε Σ  /  Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α
 1 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ                      000003   PROSOPOGRAPHY LRE               2 663,73
 2 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ                     000019   BURY LATER ROMAN EMPIRE         Σ 232
```

Ἡ διαδικασία τῆς ἐξαφάνισης τῆς ἀνώτατης συγκλητικῆς ἀρχῆς τοῦ πρωτοπατρικίου εἶναι σκοτεινή, ἐξαιτίας τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἔλλειψης σχετικῶν πληροφοριῶν· ἐπομένως, μόνο εἰκασίες μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν.

Ὁ κίνδυνος, ποὺ συνεπαγόταν ἡ δράση τοῦ πρωτοπατρικίου στὴν Ἀνατολὴ γιὰ τὴν ἐκεῖ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία, πήγαζε ἀπὸ τὴ συγκέντρωση ὑπερβολικὰ μεγάλης δύναμης σὲ ἕνα πρόσωπο. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦταν βέβαια φυσικὸ νὰ προδιαθέτει δυσμενῶς τοὺς αὐτοκράτορες ἀπέναντι στὸ θεσμό, δὲν ἦταν ὅμως ἀρκετὸ γιὰ νὰ ὁδηγήσει στὴν κατάργησή του. Ὅπως εἴδαμε, ὁ αὐτοκράτορας Λέων Α', παρόλο τὸ κακὸ προηγούμενο τοῦ Ἄσπαρ[1], ἀνανεώνει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀμορκέσου. Ἀκόμη, ὁ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ἀξίωμα μὲ μεγάλη ἐπίσης δύναμη, συνεχίζει νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ λειτουργεῖ καὶ μετὰ τὸ 476, χωρὶς ποτὲ νὰ τεθεῖ θέμα κατάργησής του, καὶ μάλιστα εἰδικὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 5ου αἰώνα, ὁπότε φορεῖς του εἶναι πρόσωπα μὲ ἰδιαίτερα αὐξημένη δύναμη, ὅπως ὁ Λογγῖνος στὴν Ἀνατολὴ καὶ ὁ Φέστος στὴ Δύση[2]. Συνεπῶς, ἂν περιορίσουμε τὴν ἐξέταση τῶν ἐπιπτώσεων τῆς δράσης τοῦ πρωτοπατρικίου μόνο μέσα στὰ ὅρια τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ ἐντοπίσουμε τὰ αἴτια τῆς κατάργησής του.

Στὴ Δύση τὰ πράγματα εἶχαν πάρει διαφορετικὴ τροπὴ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 5ου αἰώνα. Ὑπῆρχε μιὰ ποιοτικὴ διαφορὰ τοῦ πατρικίου στὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τοῦ ἀντίστοιχου θεσμοῦ στὸ ἀνατολικό, ποὺ ἔκανε τὸν πρῶτο αἰσθητὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ δεύτερο. Ἐνῶ δηλαδὴ στὴν Ἀνατολὴ ὁ πατρίκιος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους τίτλους τῆς συγκλητικῆς ἀριστοκρατίας, στὴ Δύση κυβερνοῦσε de facto[3] τὴν αὐτοκρατορία, φθάνοντας στὸ σημεῖο νὰ ρυθμίζει θέματα διαδοχῆς αὐτοκρατόρων[4]. Ὁ πατρίκιος στὴ Δύση ἰσοδυναμοῦσε, ἐπομένως, μὲ ὁρισμένες ἀναλογίες μὲ τὸν πρωτοπατρίκιο στὴν Ἀνατολή[5].

1. Γιὰ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἄσπαρ βλ. Κασσιοδώρου Χρονικὸ 1290 ἔτος 471 =MGH AA, XI, 158: *His consulibus Constantinopoli affectator tyrranidis a Leone principe Aspar occiditur.*

2. Excerpta Valesiana 53 = ἔκδ. Moreau, σελ. 15: *caput senatus.* Βλ. T. C. Lounghis, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407 - 1096)*, Ἀθήνα 1980, σελ. 54, σημ. 2.

3. Βλ. A. H. M. Jones, *Le declin du monde antique 284 - 610*, Histoire de l'Europe, τόμ. Α', σελ. 127.

4. Βλ. J. B. Bury, *A History of the Later Roman Empire (395 A.D. to 800 A.D.)*, τόμ. Α', ἀνατ. Ἀμστερνταμ 1966, σελ. 279.

5. Ἡ ἰσοδυναμία αὐτὴ ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὶς προσωπικότητες ποὺ κατέχουν τὰ ἀντίστοιχα ἀξιώματα. Ὅταν, δηλαδή, στὴν Ἀνατολὴ εἶναι πρωτοπατρίκιος ὁ Ἄσπαρ, ποὺ εἶναι βάρβαρος, στὴ Δύση πατρίκιος εἶναι ὁ Ρικίμερ (PLRE, τόμ. Β', σελ. 942 - 945), ἐπίσης βαρβαρικῆς καταγωγῆς. Ἀκόμη, ὅταν στὴν καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προωθεῖται ὁ Ἄραβας φύλαρχος Ἀμόρκεσος, τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου στὴ Δύση κατέχει ὁ Γονδεβαῦδος (PLRE, τόμ. Β', σελ. 524 - 525), ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων.

Ἐπίσης, ἐνῶ στὴν Ἀνατολὴ οἱ πατρίκιοι, ποὺ ἦταν πολλοί[1], ὑπάγονταν διοικητικὰ στὸν αὐτοκράτορα, στὴ Δύση ὁ πατρίκιος ποὺ ἦταν μόνον ἕνας[2], δροῦσε ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος, ὅμως, παρατηροῦνται μεταβολὲς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ὑπόσταση τοῦ ἴδιου τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατρικίου στὴν Ἀνατολὴ καθὼς καὶ μὲ τὴν ὡς τότε ἀπεριόριστη δύναμη καὶ ἀνεξέλεγκτη δράση τοῦ πατρικίου στὴ Δύση.

Συγκεκριμένα, στὴν Ἀνατολὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, *ὅπερ τῶν λοιπῶν πάντων προηγεῖται*[3] δίδεται τώρα μόνο στοὺς ὑπάτους, ἐπάρχους πραιτωρίων, ἐπάρχους Ἰλλυρικοῦ, ἐπάρχους πόλεως, *magistri militum*, *magistri officiorum*[4]. Ἑπομένως, δὲν εἶχαν πιὰ τὴ δυνατότητα νὰ τὸ ἀποκτήσουν ὅλοι οἱ *illustres*, ὅπως συνέβαινε παλαιότερα, ἀλλὰ μόνον ὁρισμένοι ἀπὸ αὐτούς. Περιορίζοντας τοὺς τίτλους ποὺ ἐπέτρεπαν τὴν πρόσβαση στὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ὁ Ζήνων ἐξύψωσε ἀκόμα περισσότερο τὸν ἤδη πολὺ σημαντικὸ αὐτὸ συγκλητικὸ βαθμό[5].

Στὴ Δύση, μετὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ 476, ὁ Ὀδόακρος ποὺ ἐπικράτησε στὴ Ρώμη καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἰταλία[6], ἀναγνωρίζει τὸν Ζήνωνα ὡς μοναδικὸ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση καὶ ζητᾶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοῦ δώσει τὸν τίτλο τοῦ πατρικίου καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ τὴ διοίκηση τῆς Ἰταλίας[7]. Ὁ Ζήνων δέ-

1. Μία δειγματοληπτικὴ ἔρευνα στὴ μηχανογράφηση τῆς βυζαντινῆς χρονογραφίας (πρόγραμμα ἐρευνῶν τοῦ ΚΒΕ) ἔδειξε ὅτι στὴν Ἀνατολὴ δὲν διορίζονται ποτὲ περισσότεροι ἀπὸ δύο πατρίκιοι τὸ χρόνο. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ὅμως δὲν ἦταν ἐτήσιο, ὅπως τοῦ ὑπάτου, ὁπότε μπορεῖ εὔκολα νὰ γίνει κατανοητὴ ἡ ὕπαρξη πολλῶν πατρικίων στὴν Ἀνατολή.

2. Σχετικὰ μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ πατρικίου καὶ τὴ μοναδικότητά του στὴ Δύση τὸν 5ο αἰώνα σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἀνατολὴ βλ. W. Heil, *Der konstantinische Patriziat*, Βασιλεία - Στουτγάρδη 1966.

3. C.J. XII, 3, 3.

4. Ὅ.π. καὶ III, 24, 3. Βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ A. Lippold, *Zenon*, RE 19/2 XA, 1972, στῆλες 208 - 209.

5. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπίσης τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει μεγάλη αἴγλη καὶ «ἀξία», ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς προτάσεις τοῦ Φάρα πρὸς τὸν πολιορκημένο βασιλέα τῶν Βανδάλων Γελίμερο, ὅπου μεταξὺ ἄλλων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου χαρακτηρίζεται ἀνώτατο (Προκόπιος, Πολ. Δ', 6, 22 =Haury A', 446), καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ συγκλητικοὶ προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς ὑπάτους... κατερχόμενοι ἕως ὅλους τοὺς illustres... (N.J. 62, 2 Schoell - Kroll). Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου γίνεται τὸ ὑψηλότερο τῆς ἱεραρχίας (L. Bréhier, *Le monde byzantin: Les institutions de l'empire byzantin*, Παρίσι 1949, σελ. 101). Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ ἀνώτατοι συγκλητικοὶ ὀνομάζονται *viri gloriosi* (Jones, LRE, τόμ. Β', σελ. 529, Lounghis, ὅ.π., σελ. 266, σημ. 5).

6. Κάνδιδος ἀπ. 1 = FHG IV, 136: *Ὀδόακρος Ἰταλίας ἐκράτησε καὶ αὐτῆς Ρώμης.*

7. Μάλχος ἀπ. 10 =FHG IV, 119: *...(Ὀδόαχος) ἠνάγκασε τὴν βουλὴν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν Ζήνωνι σημαίνουσαν, ὡς ἰδίας μὲν αὐτοῖς βασιλείας οὐ δέοι, κοινὸς δὲ ἀποχρήσει μόνος ὢν αὐτοκράτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πέρασι. Τὸν μέντοι Ὀδόαχον ὑπ' αὐτῶν προβε-*

χεται[1] καὶ διαγράφεται τότε μιὰ κατάσταση εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς. Καταργεῖται ἡ παρουσία τοῦ μοναδικοῦ καὶ παντοδύναμου πατρικίου τῆς Δύσης. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ πατρίκιοι γίνονται δύο, γιατὶ τὴν ἴδια ἐποχὴ στὴ Δύση ὑπάρχει καὶ ἕνας ἄλλος πατρίκιος, ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων Γονδεβαῦδος, ποὺ ἤδη ἀπὸ τὸ 472 εἶχε δεχθεῖ τὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸ δυτικὸ αὐτοκράτορα Ὀλύβριο[2] στὴ θέση τοῦ δολοφονημένου Ρικίμερ. Ἐπίσης, ἡ ὕπαρξη δυτικοῦ αὐτοκράτορα κρίνεται περιττὴ καὶ στὴ θέση του προωθεῖται ὁ Ὀδόακρος, ποὺ ἦταν βέβαια ἀνεξάρτητος βασιλέας[3] σὲ σχέση μὲ τοὺς ὑπηκόους του, θεωρητικὰ ὅμως ὑπόκειται στὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς[4] ὡς πατρίκιος διορισμένος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅλα ὅσα ἀναφέρθηκαν παραπάνω, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀναγνώρισή του ὡς μοναδικοῦ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ἐξασφάλιζαν ἀκόμα περισσότερο τὴν ἐξουσία τοῦ Ζήνωνος, ποὺ τώρα μποροῦσε νὰ ἐλέγχει τὴν κατάσταση οὐσιαστικὰ στὴν ἀνατολικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καί, τυπικά, στὰ βαρβαρικὰ κράτη, ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Τὴν εὐνοϊκὴ ὅμως γιὰ τὸν Ζήνωνα κατάσταση, ποὺ περιγράψαμε, ἀπειλοῦσε, πιθανότατα, ἡ ὕπαρξη ἑνὸς πρωτοπατρικίου στὴν Ἀνατολή. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πρωτοπατρίκιος ἦταν ἐπικεφαλὴς τῶν πατρικίων τῆς Ἀνατολῆς, θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ἀξιώσει νὰ γίνει ἢ καὶ νὰ θεωρηθεῖ αὐτόματα ἀρχηγὸς καὶ τῶν πατρικίων τῆς Δύσης, ἐφόσον ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε πρωτοπατρίκιος. Ἐπειδή, ὅμως, ὁ πρωτοπατρίκιος ἐρχόταν ἱεραρχικὰ ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δεύτερης βασιλείας τοῦ Ζήνωνος δὲν ὑπῆρχε αὐτοκράτορας στὴ Δύση παρὰ μόνο πατρίκιοι ποὺ διοικοῦσαν, ἦταν πολὺ πιθανὸ ὁ πρωτοπατρίκιος, πρόσωπο μὲ ὑπεραυξημένες ἐξουσίες, νὰ ἔχει βλέψεις στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Δύσης. Κάτι τέτοιο βέβαια θὰ σήμαινε ὅτι τὰ βαρβαρικὰ κράτη ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὴ δυτικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ μετὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ὀδοάκρου σὲ πατρίκιο ἀνῆκαν πάλι στὴ σφαίρα ἐπιρροῆς τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, θὰ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ τελευταίου. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες ποὺ ἐπικράτησαν ἀπὸ τὸ 476 καὶ ὕστερα, ἡ συνέχιση τῆς ὕπαρξης καὶ λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου συνεπαγόταν γιὰ τὸν

βλῆσθαι ἱκανὸν ὄντα σώζειν τὰ παρ' αὐτοῖς πράγματα, πολιτικὴν ἔχοντα σύνεσιν ὁμοῦ καὶ μάχιμον· καὶ δεῖσθαι τοῦ Ζήνωνος πατρικίου τε αὐτῷ ἀποστεῖλαι ἀξίαν καὶ τῶν Ἰταλῶν τούτῳ ἐφεῖναι διοίκησιν.

1. Ὅ.π.: *Καὶ βασίλειον γράμμα περὶ ὧν ἠβούλετο πέμπων τῷ Ὀδοάχῳ πατρίκιον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι ἐπωνόμασε* (= Ζήνων).

2. Fasti Vindobonenses Priores ἔτος 472 = MGH AA, IX, 306 - 307.

3. Βλ. Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 49 καὶ A.H.M. Jones, *The Constitutional Position of Odoacer and Theodoric*, Journal of Roman St. 52 (1962), σελ. 126 - 130.

4. Βλ. Bury, ὅ.π., σελ. 279.

Ζήνωνα ἐνδεχόμενα προβλήματα καὶ κινδύνους, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ξεπεραστοῦν ἢ καὶ νὰ ἀποφευχθοῦν ριζικὰ μὲ τὴν κατάργηση τοῦ παντοδύναμου θεσμοῦ.

Παράλληλα μὲ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου, ὁ Ζήνων μὲ τὰ διατάγματά του γιὰ τοὺς πατρικίους, ποὺ ἤδη ἀναφέραμε, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν στὴν ἐνδυνάμωση καὶ ποιοτικὴ ἐξύψωση τοῦ ἀξιώματος, καθιστᾶ τὸ βάρβαρο ἡγεμόνα ποὺ τὸ κατέχει ἐπαρκὴ καὶ κατάλληλο γιὰ τὴ διοίκηση [1] τοῦ πρώην δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀποκλείοντας ἔμπρακτα τὴν ἀνάγκη ὕπαρξης δυτικοῦ αὐτοκράτορα [2].

Ἡ παραχώρηση τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου στὸν Ὀδόακρο, ἡ κατάργηση τοῦ πρωτοπατρικίου, τὰ διατάγματα γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατρικίου φαίνεται ὅτι συνθέτουν συγκεκριμένη σειρὰ ἐνεργειῶν, στὶς ὁποῖες προβαίνει ὁ Ζήνων ἀνταποκρινόμενος στὶς νέες συνθῆκες ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ Δύση καὶ ἀποσκοπώντας σὲ μιὰ ἔμμεση ἐπέμβαση στὰ ἐσωτερικὰ τῶν βαρβαρικῶν κρατῶν μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς δυνατότητας ἐνεργητικῆς παρέμβασής του.

Συνοψίζοντας, τὰ αἴτια τῆς ὁριστικῆς κατάργησης τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς κατάστασης στὴ Δύση μετὰ τὸ 476, στὰ πλαίσια τῆς τακτικῆς τῶν ἀνατολικῶν αὐτοκρατόρων ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ καθορίζουν τὴν τύχη τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας σύμφωνα μὲ τὴν πολιτική τους ἰδεολογία [3]. Ἡ ὕπαρξη τοῦ πρωτοπατρικίου ἀποτελοῦσε στὴ συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμὴ σοβαρότατο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ἡ κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου ἀπὸ τὸν Ζήνωνα πρέπει νὰ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλε ὁ ἴδιος νὰ ἐπιβάλει στὴ Δύση, μετὰ τὸ 476, τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΝΝΑ Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

1. Βλ. Τ. Κ. Λουγγῆ, *Αἱ Ρωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι τῆς Δύσεως τῷ 476. Ἡ Tarraconensis καὶ ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία*, Παρνασσὸς 16 (1974), σελ. 126 - 127.

2. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐποχὴ τοῦ Θεοδωρίχου τοῦ Μεγάλου βλ. W. Ensslin, *Beweise der Romverbundenheit in Theoderichs des Grossen Aussen - und Innenpolitik*, στὸν τόμο «I Goti in Occidente», SCIAM III (1956), σελ. 509 - 536.

3. Βλ. Kaegi, ὅ.π., passim.